

Судова експертиза в умовах воєнного стану: виклики та перспективи розвитку

Олена Залужна

старший судовий експерт відділу судової експертизи № 3 (м. Нікополь) лабораторії судової експертизи (м. Кривий Ріг),
Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, м. Нікополь, Україна,
e-mail: zaluzhnaolena@ukr.net

Досліджено особливості судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Зроблено висновок, що судова експертиза в умовах воєнного стану є не лише інструментом державного правосуддя, а й складовою глобальної системи відновлення справедливості.

Ключові слова: експертні дослідження; судова експертиза; експертна діяльність; воєнний стан.

Forensic Examination under Martial Law: Challenges and Prospects for Development

Olena Zaluzhna

The article examines the peculiarities of forensic activity under martial law in Ukraine. It is concluded that forensic examination under martial law is not only an instrument of national justice but also an integral part of the global system of restoring justice.

Keywords: expert research; forensic examination; expert activity; martial law.

Судова експертиза — ключовий елемент системи правосуддя, адже вона забезпечує застосування спеціальних знань для встановлення істини в кримінальних провадженнях.

Уведення воєнного стану в Україні стало реальним завданням для суспільства та законодавства, що потребує обговорення й розв'язання. Роль судової експертизи суттєво зростає. Це зумовлено необхідністю документування воєнних злочинів і злочинів проти людяності відповідно до норм міжнародного гуманітарного та кримінального права.

Судова експертиза виконує важливі завдання: формує доказову базу в кримінальних провадженнях; забезпечує ідентифікацію жертв війни; до-

кументує руйнування інфраструктури та довкілля; дає змогу встановити обставини застосування зброї; забезпечує доказову співпрацю з Міжнародним кримінальним судом.

Діяльність з розкриття та розслідування злочинів потребує розв'язання нових завдань, що постали перед нею.

В умовах воєнного стану на ефективність судово-експертної діяльності правосуддя впливають різні чинники, визначені як негативні наслідки розпочатої рф агресивної війни проти України та тимчасової окупації частини її території російськими військами:

- матеріально-технічні обмеження: перебої з електропостачанням ускладнюють проведення досліджень;

- ризики для життя та безпеки експертів: робота в зонах активних бойових дій пов'язана з безпосередньою небезпекою;
- збереження об'єктів: речові докази пошкоджуються або знищуються внаслідок вибухів, пожеж або обстрілів;
- навантаження на судового експерта: значне збільшення кількості експертиз спричиняє дефіцит часу та кадрів;
- психологічний вплив на працівників: робота з масовими похованнями, загиблими військовими та цивільними впливає на психоемоційний стан експертів.

Саме якісно викладений логічний підсумок розгляду фактів — це один із вагомих засобів доведення провини злочинця, до того ж саме такий висновок будується на основі спеціальних знань досвідченої особи, що є вкрай важливим для учасників кримінального процесу.

Доказами є фактичні дані, отримані в передбаченому кримінальним процесуальним законодавством порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя й суд установлюють наявність або відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [1, с. 47], і це має значення для справедливого вирішення справи.

Одним з основних інструментів під час розслідування злочинів є застосування інституту судової експертизи, оскільки вся всебічна правоохоронна діяльність нашої незалежної держави є однією з найважливіших

гарантій захисту прав і свобод громадян, законних інтересів юридичних осіб і держави загалом [2, с. 8].

З початком військового конфлікту на території України судово-експертна діяльність зазнала багато проблем, як і органи державної влади та місцевого самоврядування, військові, громадяни тощо, що не дає можливості фахівцям у якійсь мірі застосовувати технічні засоби як під час дослідження об'єктів, так і для складання висновків за допомогою комп'ютерної техніки. Наприклад, ускладнення роботи транспорту, заборона проїзду певними автомобільними дорогами, їх знищення спричиняють порушення процесу транспортування в експертні установи доказів для проведення експертних досліджень.

Суттєві виклики містять збирання та збереження доказів у зонах конфлікту. Воєнні дії часто супроводжуються руйнуванням інфраструктури, що ускладнює доступ до місць злочинів. Зібрані докази можуть бути знищені або пошкоджені через бойові дії.

Для подолання зазначених складнощів необхідно розробити нові методи збирання та збереження доказів у таких складних умовах, а саме: убезпечити експертів; зберегти об'єкти (застосувати герметичну упаковку); запровадити цифрові системи маркування (дублювання матеріалів); надавати психологічну підтримку (створення програм реабілітації персоналу).

До того ж в умовах воєнного стану постали складнощі проведення окремих слідчих (розшукових) дій та, якщо судову експертизу необхідно провести на місці події або

за місцезнаходженням об'єктів дослідження, особа або орган, який її призначив, повинні забезпечити судовому експертові безперешкодний доступ до об'єкта дослідження й належні умови праці [3, с. 2]. Ускладнення та неможливість пояснюється недосяжністю місць подій та місцезнаходження об'єктів дослідження, розташованих у зоні активних бойових дій або на тимчасово окупованих рф територіях нашої країни чи в деокупованих місцевостях.

З постійним ризиком для їх життя і здоров'я потерпілі виявляють небажання брати участь у слідчих діях та відмовляються від проведення судово-медичних досліджень. Існують складнощі організації та проведення молекулярно-генетичних досліджень через відсутність в Україні бази даних ДНК військовослужбовців. Проведенню вибухотехнічних досліджень з метою встановлення типу артилерійських боєприпасів, які застосовувались для обстрілу цивільної інфраструктури, перешкоджає неякісне вилучення залишків відповідних снарядів (не завжди надають інформативні залишки, а за дрібними уламками без маркування розв'язати відповідне завдання не є можливим).

Розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, вибухових речовин спричиняє певні складнощі, що полягають у збереженні слідової інформації після вибухів, своєчасності проведення огляду місця події, вилученні слідів вибуху вибухового

пристрою та їх дослідженні. Наявна особлива необхідність застосування під час огляду місця події спеціальних знань і методів для з'ясування природи вибуху й обставин, які його додають.

Судова експертиза в умовах воєнного стану є одним із ключових механізмів забезпечення правосуддя. Попри складнощі, вона залишається головним інструментом установлення істини та документування воєнних злочинів для подальшого притягнення винних до відповідальності.

Подолання викликів можливе завдяки модернізації експертної системи, міжнародній співпраці, удосконаленню інноваційних методик та психологічній підтримці фахівців. Судово-експертна діяльність в умовах війни має не лише національне, а й глобальне значення, оскільки сприяє відновленню справедливості на міжнародному рівні.

Перелік джерел посилання

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 06.12.2016 р. № 1774-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 17.09.2025).